

IIL8518

“ADOLAT”

MILLIY HUQUQIY AXBOROT MARKAZI

IIL85

СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА УНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН РЕЖАЛАШТИРИШ

IIL8518

IIL8518

IIL8518

IIL8518

МУНДАРИЖА

1. Сувдан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишни режалаштириш	3
2. Давлат стратегик сув хўжалиги дастурлари	6
3. Сувдан ва сув объектларидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилишнинг ҳавза ёки ҳудудий режалари	10
4. Сувдан ва сув объектларидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилишнинг ҳавза (ёки ҳудудий) режаларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш тартиби	17
5. Қишлоқ хўжалиги эҳтиёжлари учун сувдан фойдаланишни режалаштириш	19
6. Сув объектларидан сув олиш	22
7. Сув объектларидан сув олиш учун буюртманома бериш	27

СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА УНИ МУХОФАЗА ҚИЛИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ

Сувдан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишни режалаштириш, аввало, аҳолининг ичимлик ҳамда маиший эҳтиёжлари қаноатлантирилишини, сувнинг муҳофаза қилинишини ва унинг зарарли таъсирининг олди олиншини ҳисобга олган ҳолда сувнинг сувдан фойдаланувчилар ўртасида илмий асосланган тарзда тақсимланишини таъминлаши керак.

Бундай режалаштиришда, биринчи навбатда, аҳолининг ичимлик сувга бўлган ва маиший эҳтиёжларини қондириш, сувни зарарли таъсирлардан сақлаш, ҳамда сувдан фойдаланувчилар ўртасида сувни илмий асосланган тарзда тақсимлашни таъминлаш муҳимдир.

Режалаштиришнинг асосий йўналишлари. Аҳоли эҳтиёжларини қаноатлантириш: аҳолининг ичимлик ва маиший сувга бўлган эҳтиёжларини биринчи навбатда қондиришга қаратилади. Сувни муҳофаза қилиш: сув ресурсларини зарарли таъсирлардан ҳимоя қилиш ва уларнинг сифатини сақлаш чораларини кўриш лозим. Сувни илмий асосланган тарзда тақсимлаш: сувдан фойдаланувчилар (маиший, саноат, қишлоқ хўжалиги) ўртасида сувни илмий ва статистик маълумотларга асосланган ҳолда тақсимлаш керак. Сув ресурсларини бошқариш: сув олиш лимитларини белгилаш, сувдан фойдаланиш ва истеъмолини назорат қилиш, шунингдек, сув ресурсларини ҳисобга олиш ва мониторинг қилиш.

Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 19 мартдаги 82-сон қарори билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикасида сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тартиби тўғрисида Низом»га¹ кўра, сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли, ҳар йилги сув билан ҳақиқий таъминланганлик ҳисобга олинган ҳолда, сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли режалари асосида амалга оширилади. Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли режалари тасдиқланган норматив ҳужжатларга мувофиқ ажратилган сув олиш лимитлари доирасида сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари томонидан тузилади. Коллектор-дренаж тармоқларида сувдан фойдаланиш ва сув

¹ «Ўзбекистон Республикасида сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тартиби тўғрисида»ги низом. Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 19 мартдаги 82-сон қарори билан тасдиқланган. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/ru/docs/2145601>

истеъмолини режалаштириш ерларнинг мелиоратив ҳолатини ҳамда коллектор-дренаж суви сифатини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади.

Фермер ва деҳқон хўжаликларининг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг ва бошқа сув истеъмолчиларининг сув истеъмоли режалари уларга хизмат кўрсатадиган «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари томонидан тасдиқланади. «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари сув таъминоти режаларини умумлаштирадilar ва уюшмаларнинг сувдан фойдаланиш режаларини тузадilar.

Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмолининг тузилган ва умумлаштирилган режалари «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари, ирригация тизими бошқармалари, магистрал каналлар (тизим) бошқармалари бўйича – Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг тегишли ҳудудий органлари билан келишилган ҳолда, Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари томонидан; Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари, катта ва алоҳида муҳим сув хўжалиги объектларидан фойдаланувчи сув хўжалиги ташкилотлари бўйича – Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги томонидан тасдиқланади.

Шунингдек, коммунал-маиший хўжаликлар эҳтиёжлари учун сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли режалари Қурилиш ва уй-жой коммунал хўжалиги вазирлиги томонидан белгиланган тартибга мувофиқ тузилади ва тасдиқланади.

Давлат сув кадастри ягона давлат сув фондини ташкил этувчи сув объектлари, сув ресурслари, сув режими, сувнинг сифати ва ундан фойдаланиш ҳақидаги, шунингдек сувдан фойдаланувчилар ва сув хўжалиги объектлари, сувни муҳофаза қилиш зоналари, соҳил бўйи минтақаси ва санитария муҳофазаси зонаси, ичимлик, оқова ва коллектор-дренаж сувлари тўғрисидаги тизимлаштирилган, доимий тўлдириб бориладиган ва зарурат бўлганда аниқлаштириладиган маълумотлар тўпламини ифодалайди.

Ягона сув хўжалиги баланси – мамлакат ҳудудига ер усти сув объектлари орқали кириб келадиган ва чиқиб кетадиган ҳамда республика ҳудудида ишлатилиши режалаштирилган сув ресурслари

миқдори, тоғлардаги музликлар ва қор захиралари, шунингдек, сув омборларидаги, кўллар, сув ҳавзаларидаги, ер ости сув ресурсларининг мавжуд захираси тўғрисида келгуси гидрологик йил (вегетация ва кузги-қишки давр) учун тайёрланган ҳамда умумлаштирилган маълумотлар мажмуидан иборат.

Сув хўжалиги баланслари қуйидаги мақсадларда фойдаланиш учун тузилади: сув ресурсларини самарали бошқариш, сувнинг танқис ёки ортиқча бўлиш ҳолатларининг олдини олиш, сувга бўлган талаб ва сув таъминоти ўртасидаги мувозанатни сақлаш, сув билан таъминланганлик даражаси юқори бўлган манбалардан сув танқис бўлган ҳудудларга йўналтириш; сувдан фойдаланишни жорий ва истиқболли режалаштириш ҳамда сувни муҳофаза қилиш чоратадбирларини ишлаб чиқиш; сувдан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган қишлоқ хўжалиги, транспорт воситалари, саноат корхоналари ва иншоотлари, ишлаб чиқариш қувватларини тўғри жойлаштириш; сувдан комплекс фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш схемаларини ишлаб чиқиш; сув хавфсизлигини таъминлаш, сув тошқини, қурғоқчилик билан боғлиқ хавфларнинг ва сувнинг зарарли таъсирининг олдини олиш ҳамда уни бартараф қилиш чоратадбирларини ишлаб чиқиш; жорий қилинадиган сувни тежайдиган суғориш технологияларининг турлари ва суғориш усулларини белгилаш; сувдан фойдаланишни режалаштириш ва сувни муҳофаза қилиш билан боғлиқ бошқа масалаларни ҳал этиш².

Эътиборли томони шундаки, сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли учун сув ресурсларини олиш фақат хизмат кўрсатувчи фойдаланиш ташкилотлари билан келишган ҳолда, белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тўғрисидаги шартнома мавжуд бўлган тақдирдагина амалга оширилади.

Сув объектларидан сув олиш фақат сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчиларининг ёзма буюртманомалари бўйича (коммунал сув таъминоти тизимидаги, шунингдек ер ости сув ҳавзаларидан сув олиш ҳолатларидан ташқари), уларнинг сувдан фойдаланиш ва сув истеъмолига тайёрлигига кўра, сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли режаси асосида, белгиланган сув олиш

² “Ўзбекистон Республикасида сув хўжалиги балансларини тузиш тартиби тўғрисида”ги низом. ЎзР Вазирлар Маҳкамасининг 2025 йил 28 августдаги 545-сон қарори билан тасдиқланган. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/7707833>

лимити доирасида амалга оширилади. Сув ресурслари олиш юзасидан буюртманомалар сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари томонидан хизмат кўрсатадиган фойдаланиш ташкилотига ёки унинг ваколатли шахсига сув олиш бошланишидан ўн кун олдин белгиланган шаклда, сув олишнинг аниқ жойлари ва муддатлари (сув олишнинг бошланиши ва тугаши), шунингдек олинадиган сув миқдори, ундан фойдаланиш ёки уни истеъмол қилишнинг мақсади кўрсатилган ҳолда берилади. Сув манбаидан сув олиш учун буюртманомада кўрсатилган сув ресурслари миқдори тасдиқланган сув олиш лимитидан ортиқ бўлмаслиги керак. Сув ресурсларини олиш ҳажмини камайтириш ёки тўхтатиш зарур бўлган тақдирда сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари бу ҳақда тегишли хизмат кўрсатувчи фойдаланиш ташкилотига ёки унинг ваколатли шахсига ёзма равишда (авария ҳолатларида – телефон орқали) хабар қилиши керак.

Сув ресурсларини олиш жойлари уларни бошқариш ва ҳисобга олишнинг тегишли воситалари билан жиҳозланган бўлиши лозим. Сув ресурсларини бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари доимо созиш ҳолатида бўлиши зарур. Сув олиш жойларини сув ресурсларини бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари билан жиҳозлаш мансублигига кўра сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари томонидан амалга оширилади. Сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари ажратилган сув ресурсларидан тежамли ва оқилона фойдаланишга, шунингдек сувни муҳофаза қилишга йўналтирилган комплекс чора-тадбирлар кўришга мажбурдир. Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмолида сув ресурсларининг ҳисоби ва ҳисоботини ҳамда мониторингини юритиш Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади. Коммунал сув таъминоти тизимидаги сувдан фойдаланиш ва сув истеъмолида сув ресурсларини олиш, ҳисобини ва ҳисоботини юритиш тартиби Қурилиш ва уй-жой коммунал хўжалиги вазирлиги томонидан белгиланади.

ДАВЛАТ СТРАТЕГИК СУВ ХЎЖАЛИГИ ДАСТУРЛАРИ

Сув кодексининг 28-моддасида мамлакатимизда давлат стратегик сув хўжалиги дастурларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш тартиби белгиланган. Қайд этилганидек, мазкур дастурлар иқлим

ўзгариши шароитларида сув хавфсизлигини таъминлаш ва барқарор ривожланишига эришиш бўйича чора-тадбирлар мажмуини белгилаш учун ўрта муддатга (10 йилгача) ва узоқ муддатга (50 йилгача) ишлаб чиқилади.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 10 июлдаги ПФ–6024-сон Фармонида асосан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикаси сув хўжалигини ривожлантиришнинг 2020 – 2030 йилларга мўлжалланган Концепцияси» 2020 – 2030 йилларда аҳолини ва иқтисодиётнинг барча тармоқларини сув билан барқарор таъминлаш, суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сув хўжалигига бозор тамойиллари ва механизмларини ҳамда рақамли технологияларни кенг жорий этиш, сув хўжалиги объектларининг ишончли ишлашини таъминлаш ҳамда ер ва сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида қабул қилинди.

Концепцияда: сувни тежайдиган технологияларни кенг жорий этиш; соҳада автоматлаштириш ва ахборот-коммуникация технологияларидан кенг фойдаланиш; ирригация тармоқларида таъмирлаш-тиклаш ва бетонлаштириш ишларини амалга ошириш орқали уларнинг фойдали иш коэффициентларини 0,63 дан 0,73 гача етказиш, 1 миллион гектардан ортиқ майдонларнинг сув таъминотини яхшилаш; мелиорация объектларини қуриш ва реконструкция қилиш, таъмирлаш-тиклаш ишларини бажариш эвазига шўрланган майдонларни ҳар йили 1 фоизга камайтириш; 2030 йилгача хизмат муддатини ўтаб бўлган насос агрегатлари ва двигателларни энерготежамкорларига алмаштириш ҳамда насос станцияларини энерготежовчи қурилмалар билан жиҳозлаш ҳисобига электр энергияси истеъмолини 8,0 млрд. кВт.соатдан 6,0 млрд. кВт.соатгача қисқартириш; соҳада бозор иқтисодиёти тамойилларни ривожлантириш каби бир қатор муҳим вазифалар ўрин олган.

Бугунги кунда сув ресурсларини самарали бошқариш ва оқилона фойдаланиш масаласи Ўзбекистон Республикасининг барқарор ривожланиш стратегиясида устувор йўналишлардан бири сифатида белгиланган. Мамлакатимизда сув хўжалигини модернизация қилиш, сув ресурсларини бошқаришнинг илғор услубларини жорий этиш, самарадорликни ошириш ҳамда глобал

иклим ўзгаришига мослашиш соҳасида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилаётир. Жумладан, «Ўзбекистон – 2030» стратегиясини 2025 йилда амалга ошириш доирасида сув ресурсларини тежаш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бўйича махсус тадбирлар режаси тасдиқланиб, ушбу режа асосида сувдан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, замонавий сув тежовчи технологияларни кенг жорий этиш ҳамда экологик вазиятни яхшилашга қаратилган чора-тадбирлар муҳим ўрин эгаллади.

2025 йилда 640,5 минг гектар майдонда сув тежовчи технологиялар жорий этилди, 448,6 км узунликдаги суғориш тармоқлари реконструкция қилинди, насос станциялари ва тик қудуқлар томонидан 3 392,6 млн. кВт/соат электр энергияси сарфланиб, ўтган йилнинг мос даврига нисбатан 124,5 млн. кВт/соат электр энергияси тежалишига эришилди.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда айтиш мумкинки, Ўзбекистон сув хўжалигини стратегик режалаштириш ва методологиясини такомиллаштириш орқали мамлакатнинг сув хавфсизлигини таъминлаш, қишлоқ хўжалигида самарадорликни ошириш, экологик барқарорликка эришиш ҳамда аҳолининг ҳаёт сифати яхшиланишига хизмат қилувчи замонавий тизим шаклланимоқда.

Сув ресурсларини самарали бошқариш, илмий ва инновацион ёндашувлар, халқаро стандартлар ва миллий стратегиялар уйғунлигида амалга оширилаётган ислохотлар – Ўзбекистоннинг сув хавфсизлигини мустаҳкамлаш, экологик барқарорликка эришиш ва аҳолининг ҳаёт сифатини оширишга хизмат қилади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2026 йил 5 февралдаги «Сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ–47-сон қарори қабул қилинди. Қуйидагилар мазкур қарорни қабул қилишдан кўзланган асосий мақсадли кўрсаткичлар этиб белгиланди:

а) 2026 – 2028 йилларда сув тежовчи технологиялар жорий қилинган майдонлар ҳажмини 3,5 миллион гектарга етказиш, бунда:

– 220 минг гектар майдонда томчилатиб суғориш, 110 минг гектар майдонда ёмғирлатиб суғориш технологияларини жорий қилиш ҳамда 600 минг гектар майдонни лазерли текислаш;

– сув тежовчи технологияларни жорий қилиш ҳисобига ҳар йили 5 миллиард куб метр сув ресурсларини тежаш;

б) 2026 йилда сув тежовчи технологияларни жорий қилишни кенгайтириш учун:

– тижорат банклари томонидан 2,6 триллион сўм кредит маблағларини ажратиш;

– давлат томонидан қўллаб-қувватлаш мақсадида 800 миллиард сўм субсидия маблағларини йўналтириш;

в) сув тежовчи технологияларни жорий қилиш ва ундан фойдаланиш бўйича Хитойнинг Шинжон тажрибаси асосида мутахассис кадрлар малакасини тизимли оширишни йўлга қўйиш.

Қарорда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда сув тежовчи технологияларни жорий этишни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг тартиблари белгиланди. Жумладан:

– 2027 йилдан бошлаб, ҳар йили сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси ва субсидиялар суғориладиган ер майдонларининг сув билан таъминланганлик ҳолатидан келиб чиқиб белгиланади;

– сув билан барқарор таъминланмаган ҳудудда жойлашган суғориладиган ер майдонларида сув тежовчи технологиялар жорий қилинганда, ажратиладиган субсидияларга 1,25 оширувчи коэффициент қўллаган ҳолда ҳисобланади;

– сув билан барқарор таъминланган ҳудудда жойлашган суғориладиган ер майдонларида сув тежовчи технологиялар жорий қилинмаганда, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси 2 баробар оширилган миқдорда қўлланилади;

2027 йилдан бошлаб шоли етиштириладиган майдонларнинг сувнинг кириш қисмига ҳамда балиқчилик хўжалиги ташкил қилинган ер майдонларининг сувнинг кириш ва чиқиш қисмига тадбиркорлик субъектлари ўз маблағлари ҳисобидан «ақлли» сув ўлчаш ва ҳисоблаш воситаларини ўрнатиши мажбурий ҳисобланади. «Ақлли» сув ўлчаш ва ҳисоблаш воситалари Сув хўжалиги вазирлигининг «Сув ҳисоби» ахборот тизимига интеграция қилинади; балиқчилик хўжаликлари фойдаланишида бўлган балиқ етиштириш объектларига фақат Сув хўжалиги вазирлигининг тегишли хулосаси бўлган тақдирда сув лимити ажратилади.

СУВДАН ВА СУВ ОБЪЕКТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ҲАМДА УЛАРНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲАВЗА ЁКИ ҲУДУДИЙ РЕЖАЛАРИ

Сув кодексининг 29-моддасида сувдан ва сув объектларидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилишнинг ҳавза ёки ҳудудий режаларини тузиш асосларига доир нормалар ўрин олган, бунда нималарни эътиборга олиш лозимлиги ҳақида сўз юритилади.

Модданинг биринчи қисмига кўра, сувдан ва сув объектларидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилишнинг ҳавза ёки ҳудудий режалари сув ресурслари ҳавзасининг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда: сувдан комплекс фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш схемалари; давлат стратегик сув хўжалиги дастурлари; сув ва сув объектлари мониторинги маълумотлари; давлат сув кадастри; сув хўжалиги баланслари ва бошқа маълумотлар асосида тузилади.

а) **Сувдан комплекс фойдаланиш ва муҳофаза қилиш схемаси** – бу аҳоли, иқтисодиёт тармоқлари ва атроф-муҳитнинг сувга бўлган жорий ва истиқболдаги эҳтиёжларини ҳисобга олиб, сув ресурсларини оқилона тақсимлаш, улардан самарали фойдаланиш ҳамда уларни ифлосланиш ва камайишдан ҳимоя қилиш бўйича илмий асосланган чора-тадбирлар мажмуидир.

Мазкур схемалар сув ресурсларини мунтазам равишда ўрганиш, баҳолаш ва тақсимлаш, шунингдек, сув ҳавзаларининг экологик ҳолатини сақлашга қаратилган чора-тадбирлар тизимидан иборат. Улар сувдан самарали ва барқарор фойдаланишни таъминлайди, сувнинг сифатини яхшилайти ва уни ифлосланишдан ҳимоя қилади.

Сувдан комплекс фойдаланиш ва муҳофаза қилиш схемаларининг асосий компонентлари:

Сув ресурсларини инвентаризация қилиш ва мониторинг қилиш: бу сув объектларининг миқдорини, сифатини ва тақсимланишини аниқлаш ҳамда уларнинг ҳолатини доимий назорат қилишни ўз ичига олади. **Сувнинг ифлосланиш манбаларини аниқлаш ва назорат қилиш:** саноат, қишлоқ хўжалиги ва коммунал чиқиндилардан сувнинг ифлосланиш даражасини ўрганиш ва уларни камайтириш чораларини кўриш. **Сув объектларини муҳофаза қилиш:** дарёлар, кўллар, сув омборлари ва бошқа сув ресурсларини биологик хўжалик, ишлаб чиқариш ва коммунал-маиший эҳтиёжлар таъсиридан ҳимоя қилиш. **Сувдан**

барқарор ва самарали фойдаланишни таъминлаш: сув ресурсларини режалаштириш, сув истеъмолини назорат қилиш, сув тежовчи технологияларни жорий этиш ва сувдан қайта фойдаланиш.

Сув ҳавзаларини бошқариш: дарёлар ва сув омборларининг бутун ҳавзаларини комплекс бошқариш, бу сув ресурсларини стратегик режалаштириш ва улардан самарали фойдаланиш имконини беради.

Сув захираларини яратиш: келажак авлодларнинг сув эҳтиёжларини қондириш мақсадида сув захираларини яратиш ва уларни сақлаш.

Схемаларнинг аҳамияти: Бу схемалар сув ресурсларининг чекланганлигини ҳисобга олган ҳолда, улардан доимий ва узоқ муддатли самарали фойдаланишни таъминлашга хизмат қилади. Шунингдек, аҳоли саломатлигини ҳимоя қилиш, экологик балансни сақлаш ва сув билан боғлиқ барча муаммоларни ҳал этишда муҳим аҳамиятга эга.

б) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 30 январдаги 2025 йил 30 январдаги «Ўзбекистон – 2030» стратегиясини “Атроф-муҳитни асраш ва «яшил иқтисодиёт» йилида амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида”ги ПФ–16-сон Фармонида³ сув хўжалиги тизимида доир муҳим вазифалар белгилаб берилди. Жумладан, Давлат дастурига асосан 2025 йилда 543,9 км километр узунликдаги каналларни бетон қопламага ўтказиш, сув тежовчи технологиялар қамровини 1,6 миллион гектарга етказиш ҳисобига йилига қўшимча 2,5 миллиард метр куб сувни тежашга эришиш вазифаси юклатилди. Насос станцияларида эскирган насос ва электр двигателларни замонавий энергия тежамкорларига алмаштириш, сув ресурслари ҳисобини такомиллаштириш орқали насос станцияларининг электр энергия истеъмолини 300 млн. кВт. гача камайтириш режалаштирилди. Шунингдек, ирригация ва мелиорация тизимлари объектларини қуриш ва реконструкция қилиш орқали 390 минг гектар қишлоқ хўжалиги ер майдонларининг сув таъминотини яхшилаш, сарфланаётган сувнинг ҳисоби ва ҳисоботи тўлиқ юритилишини таъминлаш мақсадида магистрал каналлар ва муҳим сув объектларида сувнинг ягона онлайн ҳисобини юритиш тизимини жорий этиш кўзда тутилди.

³ «Ўзбекистон – 2030» стратегиясини “Атроф-муҳитни асраш ва «яшил иқтисодиёт» йилида амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида”. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 30 январдаги ПФ–16-сон Фармони. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/7369703>

Ислоҳотлар жараёнида концептуал асослар муҳим аҳамиятга эга бўлиб, Ўзбекистон Республикасида сув ресурсларини стратегик бошқариш дастурий ва норматив ҳужжатлар асосида амалга оширилади. «Ўзбекистон Республикаси сув хўжалигини ривожлантириш концепцияси (2020 – 2030)» сув ресурсларининг узоқ муддатли бошқаруви, инфратузилмани модернизация қилиш, инновацион технологияларни жорий этиш ва кадрлар салоҳиятини оширишни назарда.

в) Сувнинг ва сув объектларининг ҳолатини, сувнинг миқдори ва сифатини мунтазам равишда кузатиб бориш, маълумотларни тўплаш, сақлаш, тўлдириш ва уларга ишлов бериш, сув ва сув объектлари ҳолатининг ўзгаришларини баҳолаш ҳамда прогноз қилиш мақсадида амалга оширилади.

г) **Ягона сув хўжалиги баланси** – мамлакат ҳудудига ер усти сув объектлари орқали кириб келадиган ва чиқиб кетадиган ҳамда республика ҳудудига ишлатилиши режалаштирилган сув ресурслари миқдори, тоғлардаги музликлар ва қор захиралари, шунингдек, сув омборларидаги, кўллардаги, сув ҳавзаларидаги, ер ости сув ресурсларининг мавжуд захираси тўғрисида келгуси гидрологик йил (вегетация ва кузги-қишки давр) учун тайёрланган ҳамда умумлаштирилган маълумотлар мажмуи. Сув хўжалиги баланслари қуйидаги **мақсадларда** фойдаланиш учун тузилади: сув ресурсларини самарали бошқариш, сувнинг танқис ёки ортиқча бўлиш ҳолатларининг олдини олиш, сувга бўлган талаб ва сув таъминоти ўртасидаги мувозанатни сақлаш, сув билан таъминланганлик даражаси юқори бўлган манбалардан сув танқис бўлган ҳудудларга йўналтириш; сувдан фойдаланишни жорий ва истиқболли режалаштириш ҳамда сувни муҳофаза қилиш чоратадбирларини ишлаб чиқиш; сувдан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган қишлоқ хўжалиги, транспорт воситалари, саноат корхоналари ва иншоотлари, ишлаб чиқариш қувватларини тўғри жойлаштириш; сувдан комплекс фойдаланиш ва уни муҳофаза қилиш схемаларини ишлаб чиқиш; сув хавфсизлигини таъминлаш, сув тошқини, қурғоқчилик билан боғлиқ хавфларнинг ва сувнинг зарарли таъсирининг олдини олиш ҳамда уни бартараф қилиш чоратадбирларини ишлаб чиқиш; жорий қилинадиган сувни тежайдиган суғориш технологияларининг турлари ва суғориш усулларини

белгилаш; сувдан фойдаланишни режалаштириш ва сувни муҳофаза қилиш билан боғлиқ бошқа масалаларни ҳал этиш.

Сув балансларига оид масалалар Вазирлар Маҳкамасининг 2025 йил 28 августдаги 545-сон қарори билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикасида сув хўжалиги балансларини тузиш тартиби тўғрисида» низомга асосан ҳал этилади.

Ўзбекистонда сув ресурслари ҳавзаси трансчегаравий хусусиятга эга бўлиб, 80% га яқин сув ташқи манбалардан кириб келади. Иқлим ўзгариши музликларнинг эриши сув танқислиги, қурғоқчилик, тошқин ва сел хавфини оширмоқда.

Сув ресурслари ҳавзаси тавсифи ва хавфларни баҳолаш жараёни ҳароратнинг кўтарилиши музликлар ҳажмини камайтириб дарёларнинг сувлилик режимини ўзгартирмоқда. Бу узоқ муддатли сув ресурсларининг камайишига олиб келади. Сув танқислиги ва қурғоқчилик эса аҳоли ва иқтисодиёт тармоқларининг ўсиши билан сувга бўлган талаб ортмоқда, қурғоқчилик даврлари сони ва давомийлиги кўпаймоқда. Қорларнинг тез эриши ва кучли ёғингарчиликлар натижасида тоғли ҳудудларда сел ва дарёларда тошқин хавфи баланд. Трансчегаравий сув ифлосланиши, дарёларнинг юқори оқимидан оқиб келаётган сувларнинг саноат ва қишлоқ хўжалиги чиқиндилари билан ифлосланиши сув объектларининг экологик ҳолатига таҳдид солади (манба: илмий анжуманлар.уз).

Муҳофаза зоналари – экологик тарихий маданий ёки хўжалик жиҳатидан аҳамиятли ҳудудларни ташқи салбий таъсирлардан асраш учун белгиланган махсус чекланган ҳудудлардир. Бу зоналар табиий ресурсларни сақлаш атроф-муҳитни муҳофаза қилиш санитария қоидаларини таъминлаш ва биохилма-хилликни сақлаш мақсадида юритилади.

Муҳофаза зоналарининг асосий тавсифлари ва турлари қуйидагиларда намоён бўлади: **Муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар (МЭТХ):** Миллий боғлар, қўриқхоналар ва заказниклар (буюртма қўриқхоналар) экологик тизимни сақлаш учун ажратилади. Уларнинг кадастри Экология ва иқлим ўзгариши миллий қўмитаси томонидан юритилади. **Санитария-муҳофаза зоналари:** ишлаб чиқариш корхоналари ва шовқин манбалари атрофида аҳоли яшаш жойларини хавфли омиллардан (шовқин,

ифлосланиш) ҳимоя қилиш учун ташкил этилади. **Сувни муҳофаза қилиш зоналари:** сув объектларини ифлосланишдан асраш мақсадида қирғоқбўйи минтақаларида белгиланади.

Ҳавза ёки ҳудуд чегарасидаги сув ресурсларини баҳолаш – Сув кодексига асосан ер усти ва ер ости сувлари миқдори, сифати, манбалари ва иқтисодиёт тармоқлари (қишлоқ хўжалиги, саноат) ҳамда аҳоли эҳтиёжлари учун ишлатилиш ҳажмини мониторинг қилиш, муҳофаза зоналарини белгилаш ва сув балансини юритишни ўз ичига олади. Баҳолашнинг асосий йўналишлари ва таркибий қисмлари қуйидагилардан иборат.

Сув манбалари ва ҳажми: дарёлар, сойлар, ер ости сувлари ва сув омборларининг мавжуд захираларини миқдорий аниқлаш.

Сифат таҳлили: сувнинг ифлосланиш даражаси, трансчегаравий таъсирлар ва ичимлик суви учун яроқлилигини баҳолаш.

Сувдан фойдаланиш таркиби: қишлоқ хўжалиги (суғориш), саноат, коммунал-хўжалик ва бошқа соҳаларнинг сув истеъмоли ҳажмларини ҳисобга олиш.

Режалаштириш ва мониторинг: сув танқислиги ва қурғоқчилик хавфини баҳолаш рақамли технологиялар асосида автоматлаштирилган бошқарувни жорий этиш ҳамда сув хўжалиги балансларини шакллантириш. Бу жараён сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилишнинг ҳудудий режаларини ишлаб чиқиш учун асос бўлади.

Атроф-муҳит эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда сув ресурсларини кўпайтириш учун сувни тежовчи технологияларни (томчилатиб суғориш) жорий этиш, оқова сувларни қайта ишлаш, ер ости сувларидан оқилона фойдаланиш, сув омборларини қуриш ва экотизимлар учун экологик ўтказмаларни таъминлаш зарур. Бу экологик барқарорликни сақлаб қўшимча захира яратади.

Сув ресурсларининг қўшимча захираларини шакллантириш бўйича асосий йўналишлар қуйидагилардан иборат:

Сувни тежовчи технологиялар: қишлоқ хўжалигида томчилатиб, ёмғирлатиб ва дискрет суғориш усуллари кенг жорий этиш орқали сув сарфини камайтириш. **Оқова сувларни қайта ишлаш:** саноат ва маиший оқова сувларни тозалаб, қайтадан техник мақсадлар ёки суғориш учун ишлатиш. **Ер ости сувларидан**

оқилона фойдаланиш: ер ости сув захираларини сунъий тўйинтириш ва улардан рухсат этилган меъёردа фойдаланиш. **Кичик сув омборлари ва сойларни барпо этиш:** сел ва ёмғир сувларини йиғиш ҳамда сақлаш учун кичик ҳажмли сув омборларини қуриш. **Экологик ўтказмалар** («Энвиронментал Фловс»): Дарё ва кўлларнинг экотизими, флора ва фаунаси сақланиши учун зарур бўлган минимал сув ҳажмини атроф-муҳитга йўналтириш. **Сувнинг сифатини яхшилаш:** сув объектларини ифлосланишдан ҳимоя қилиш орқали мавжуд сувдан фойдаланиш самарадорлигини ошириш. Бу чора-тадбирлар сувдан оқилона фойдаланишни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида амалга оширилади.

Инвестиция фаолиятини молиялаштириш деганда, ажратилган маблағларни маълум бир инвестиция лойиҳасининг эҳтиёжлари учун фойдаланишнинг аниқ мақсадли моҳияти тушунилади. Фаолиятини молиялаштириш асосан молиявий активларга эмас, балки реал активларга инвестицияларни жалб қилувчи инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш учун ишлатилади. Молиявий ҳисоботни тайёрлаш ва эҳтиёжларни қоплаш жараёнида ташкилот раҳбарияти ташкилот фаолиятини узлуксиз давом этиш имкониятини баҳолайди. Агарда раҳбарият ташкилотни тугатишни ёки унинг фаолиятини тўхтатишни режалаштирмаётган бўлса ёки бундай чораларни амалга оширишдан бошқа муқобил чораси мавжуд бўлмаган ҳолатдан ташқари, ташкилот молиявий ҳисоботларни фаолиятнинг узлуксизлиги асосида тайёрлайди ва баҳолайди.

Ўзбекистонда сувдан фойдаланишда, биринчи навбатда, аҳолининг ичимлик ва маиший эҳтиёжлари устувор ҳисобланади, ундан кейин сўнгра қишлоқ хўжалиги ва саноат эҳтиёжлари туради. Сувдан фойдаланиш лимитлар (нормалар) асосида ҳавза бошқаруви режалари билан тартибга солинади. Танқислик ифлосланиш ёки фавқулодда ҳолатларда сувдан фойдаланиш ҳуқуқи чекланиши ёки тўхтатилиши мумкин. Сувдан фойдаланиш устуворликлари ва нормалаштиришда, асосан устуворлик муҳим аҳамият касб этиб, ичимлик суви ва маиший эҳтиёжлар асосий ўринда бўлиб, буларнинг хавфсизлиги кафолатланади. Шунингдек, нормалаштириш ҳам ўз аҳамиятига эга бўлиб, сувдан фойдаланувчилар ва истеъмолчиларга махсус рухсатномалар ҳамда белгиланган сув олиш лимитлари асосида сув берилади. Зеро, режалаштириш жараёнида сув ҳавзалари

бўйича муҳофаза зоналари санитария зоналари ва сув хўжалиги баланслари асосида фойдаланиш режалаштирилади. Шунингдек, сувдан фойдаланиш ҳуқуқини чеклаш доиралари ҳам мавжуд бўлиб, у ўз ичига табиий омиллар, сув танқислиги ёки қурғоқчилик юзага келиши, ифлосланиш, сув объектининг сифати хавфли даражада пасайганда, қонунбузарлик, сувдан фойдаланиш шартномаси талабларини бузиш, сув учун ҳақ тўламаслик ҳолатида, техник сабаблар, сув иншоотларидаги авариялар ёки таъмирлаш ишлари вақтида вужудга келади. Сув ресурсларидан нооқилона фойдаланиш, лимитдан ортиқча сув олиш ёки муҳофаза зоналарида хўжалик фаолиятини олиб бориш қонун билан тақиқланади ва жавобгарликка сабаб бўлади.

Сув билан таъминланганликни ошириш ва иқлим ўзгаришига чидамлилиқни таъминлаш учун сув хўжалиги объектларини модернизация қилиш сувни тежовчи технологияларни (томчилатиб суғориш) жорий этиш, янги сув омборлари барпо этиш ва ер ости сувларидан оқилона фойдаланиш чоралари кўрилади. Фавқулодда вазиятларнинг (сув тошқини қурғоқчилик) олдини олиш ва оқибатларини юмшатиш учун мониторинг тизимларини кучайтириш қирғоқларни мустаҳкамлаш ва захира сув манбаларини яратиш амалга оширилади. Бу тадбирлар давлат бюджети, халқаро молиявий институтлар кредитлари ва давлат-хусусий шериклик асосида молиялаштирилади.

Сув билан таъминланганликни ошириш ҳолати бир қатор ўзига хос хусусиятларга эга бўлади. Сув хўжалиги объектларини (каналлар, насос станциялари) реконструкция қилиш ва бетонлашда, сув тежовчи технологияларни (томчилатиб, ёмғирлатиб суғориш) кенг жорий этишда, сув ресурсларини давлат кадастрини юритиш миқдори ва сифатини назорат қилишда, дарё ўзанларини тозалаш ва сув омборлари ҳажмини оширишда, қурғоқчилик хавфи бор ҳудудларда захира сув омборларини қуришда, сел ва сув тошқини хавфи бўлган жойларда қирғоқларни мустаҳкамлаш ва дамбалар қуришда, гидротехника иншоотларининг хавфсизлигини мониторинг қилиш ва авариявий вазиятларни юмшатишда ўз ифодасини топади. Бу чора-тадбирларнинг асосий мақсади сув танқислиги шароитида аҳоли ва қишлоқ хўжалигини барқарор сув билан таъминлаш ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг Сув кодексига мувофиқ ҳавза ёки ҳудудий режалар сув ресурсларини барқарор бошқариш учун хавфларни баҳолаш (курғокчилик, ифлосланиш) муҳофаза зоналарини белгилаш сувдан фойдаланиш ҳажмларини тартибга солиш ҳамда иқтисодиёт тармоқлари эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда бошқа қоидаларни ҳам ўз ичига олади. Жумладан, ҳавза ва ҳудудий режалар қуйидаги муҳим жиҳатларни қамраб олади:

Сув ҳавзаси тавсифи — иқлим ўзгаришининг таъсири, сув танқислиги, сел ва тошқинлар, шунингдек трансчегаравий ифлосланиш хавфларини баҳолаш. **Муҳофаза зоналари:** сув объектлари ва ичимлик суви таъминоти зоналарида хўжалик фаолиятини чеклаш ёки тақиқлаш. **Сувдан фойдаланиш тартиби:** тармоқлар ва аҳоли эҳтиёжлари учун сув миқдори ва сифатини бошқариш. **Барқарорлик чоралари:** атроф-муҳит эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда сув захираларини шакллантириш. Умуман олганда, бу режалар сувдан оқилона фойдаланиш ва барқарор ривожланишни таъминлашга хизмат қилади.

СУВДАН ВА СУВ ОБЪЕКТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ҲАМДА УЛАРНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲАВЗА (ЁКИ ҲУДУДИЙ) РЕЖАЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ВА ТАСДИҚЛАШ ТАРТИБИ

Сувдан ва сув объектларидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилишнинг ҳавза (ёки ҳудудий) режалари бир йилда икки марта тузилади. Вегетация даври учун (1,04-1,10) ва новегетация даври учун яъни, ҳамда эрта баҳорги (1,10-1,04) тузилади. Вегетация даври учун тузиладиган сувдан фойдаланиш режасида барча қишлоқ хўжалик экинлари, боғлар, узумзорлар ва бошқа экинлар қатори пахта ҳамда бошқа техник экинлар суғориш билан бирга экинларнинг қатор ораларига ишлов бериш ҳам кўзда тутилади. Кузги-қишки ва эрта баҳорги даврлар сувдан фойдаланиш режасида шўр босган ерларни ювиш, яхоб бериш боғ, бошоқли экинлар, илдизлилар ва бошқаларини суғориш кўзда тутилади. Сувдан фойдаланувчи хўжаликлар, корхоналар, ташкилотлар, ҳамда муассасалар учун тузилган сувдан фойдаланиш режалари Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги, сув объектларидан фойдаланиш бошқармалари билан келишилгандан сўнг туманларнинг

хокимияти ва тегишли ҳавза (ёки ҳудудий) сув кенгашлари томонидан ҳар уч йилда қайта кўриб чиқилади (тузатилади).

Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари, катта ва алоҳида муҳим сув хўжалиги объектларидан фойдаланувчи сув хўжалиги ташкилотлари бўйича – Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги томонидан тасдиқланади. Коммунал-маиший хўжаликлар эҳтиёжлари учун сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли режалари Қурилиш ва уй-жой коммунал хўжалиги вазирлиги томонидан белгиланган тартибга мувофиқ тузилади ва тасдиқланади.

Режалаштиришнинг асосий хусусиятлари: Вегетация даври (1.04-1.10): қишлоқ хўжалиги экинларини суғориш учун сув лимитлари ва тақсимоли асосий ўринда туради. Новегетация даври (1.10-1.04): кузги-қишки сув тўплаш, эрта баҳорги суғориш ва сув омборларини тўлдириш режалари тузилади. Бундан асосий мақсад сувдан оқилонга фойдаланиш, тақчилликнинг олдини олиш ва сув объектларини муҳофаза қилишдир. Бу тизим сув ресурсларининг барқарорлигини таъминлаш учун зарур ҳисобланади.

Сувдан фойдаланиш ва сув объектларини муҳофаза қилишнинг ҳавза (ҳудудий) режалари 10 йиллик муддатга ишлаб чиқилиб, тегишли сув кенгашлари томонидан ҳар уч йилда бир марта кўриб чиқилади ва янгиланади. Бу режалар сув ресурслари тавсифи, иқлим ўзгариши таъсири, мониторинг ва ҳимоя чораларини қамраб олади. Режанинг мақсади ва мазмуни сув ресурслари тавсифи, иқлим ўзгариши таъсири, сув танқислиги ва сел хавфини баҳолашдан иборатдир. Шунингдек, сув объектлари ва ичимлик суви таъминотининг муҳофаза зоналарини белгилаш ҳамда ҳавза ёки ҳудуд бўйича сув ресурсларидан фойдаланиш ҳажмларини миқдор ва сифат жиҳатидан тартибга солишни назарда тутати.

Мамлакатимизда сувдан фойдаланиш, сув объектларини муҳофаза қилиш ва ҳавза/ҳудудий режаларни амалга ошириш учун Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги, бошқа ваколатли органлар ҳамда сувдан фойдаланувчилар масъулдирлар. Уларнинг ҳар бири ўзларига юклатилган вазифаларни бажариш орқали сувдан ва сув объектларидан фойдаланиш ҳамда уларни муҳофаза қилишнинг самарали бошқарилишини таъминлайди.

Сув хўжалиги вазирлиги сув хўжалиги соҳасидаги сиёсатни белгилаш, қонунчиликни ишлаб чиқиш, ҳавза ва ҳудудий режаларни тасдиқлаш ва уларнинг бажарилишини назорат қилишда асосий ваколатли орган ҳисобланади. Бошқа ваколатли органлар турли ҳудудларда ва соҳаларда сув ресурсларидан фойдаланишни тартибга солиш, сув объектларини муҳофаза қилиш (масалан, экология, соғлиқни сақлаш, санитария органлари)га масъул этиб белгиланган. Сувдан фойдаланувчилар сувдан фойдаланиш қоидаларига риоя қилиш, сув ресурсларини тежаш ва сув объектларини муҳофаза қилишда ҳисса қўшадилар ва бу масалада ўз масъулиятини англашлари зарур.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЭҲТИЁЖЛАРИ УЧУН СУВДАН ФОЙДАЛАНИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ

Сув олиш квотаси сув хўжалиги органлари томонидан берилади.

Қишлоқ хўжалиги эҳтиёжлари учун сувдан фойдаланиш учун сув олиш квотаси Сув Кодексининг талабларига мувофиқ ваколатли органлар томонидан бериладиган рухсатномаларда белгиланади. Ажратилган квота унинг амал қилиш муддати давомида қайта кўриб чиқилмайди, истеъмол қилинадиган сув миқдорига таъсир кўрсатадиган суғориладиган участка майдони, ишлаб чиқариш қувватлари ўзгартирилган ҳолатлар бундан мустасно. Сув олиш учун квоталарни ажратишда санитария ва экологик мақсадлар учун сув чиқариш талаблари ҳисобга олиниши зарур. Ичимлик суви таъминоти ташкилотларига улар ичимлик суви таъминотини амалга оширишларида зарур миқдордаги сув учун квота ажратилади.

Суғориладиган деҳқончилик учун сув олиш квотаси суғориладиган ер участкаси майдонининг бир гектар суғориладиган ер учун квота ажратиш нормативларига кўпайтириш орқали ҳисоб-китоб қилинади.

- Бир гектар суғориладиган ер учун квота ажратиш нормативи мазкур гидрографик зонадаги суғориладиган деҳқончиликда сўнгги ўн гидрологик йил давомида амалда олинган сувнинг йиллик ўртача миқдорининг (кубометр) ушбу зонадаги жами суғориладиган майдонга (гектар) нисбати орқали ҳисобланади.

- Бир гектар суғориладиган ер учун квота ажратиш нормативи сув хўжалиги органлари томонидан ҳисоблаб чиқилади ва бир йилда бир марта қайта кўриб чиқилиши мумкин.

- Суғориладиган деҳқончилик билан боғлиқ бўлмаган сувдан фойдаланиш учун сув олиш квотаси сув хўжалиги органлари (ер усти сувлари) ва геология органлари (ер ости сувлари) томонидан сувга бўлган эҳтиёжнинг технологик нормалари асосида берилади.

Сув олиш квотасининг амал қилиш муддати:

- 1) Суғориладиган деҳқончилик мақсадида сув оладиган ва ерни ижара шартномаси асосида тасарруф этадиган сувдан фойдаланувчилар учун – ижара шартномаси амал қиладиган муддатга, аммо 10 йилдан кўп бўлмаган муддатга;

- 2) Суғориладиган деҳқончилик мақсадида сув оладиган бошқа сувдан фойдаланувчилар учун – 10 йилга;

- 3) Суғориладиган деҳқончилик билан боғлиқ бўлмаган мақсадларда сув оладиган сувдан фойдаланувчилар учун – 10 йилгача муддатга;

- 4) Ичимлик суви таъминоти ташкилотларидан ташқари сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома асосида сув олувчи жисмоний ва юридик шахслар учун – рухсат берувчи ҳужжатнинг амал қилиш муддатига белгиланади.

Сув олиш квотаси ичимлик суви таъминотини амалга оширувчи ташкилотларга муддати чегараланмаган ҳолда белгиланади.

Сувдан фойдаланувчининг аризасига мувофиқ, квотанинг амал қилиш муддати янада қисқа муддатга белгиланиши мумкин.

Коллектор-дренаж тармоғи сувидан фойдаланишни режалаштиришда сувнинг сифати, миқдорини текшириш, фойдаланиш мақсадларини аниқлаш, тегишли ҳужжатларни расмийлаштириш ва сувни етказиб бериш тизимини лойиҳалаш каби бир қатор босқичлар мавжуд. Бу жараён сувни самарали ва хавфсиз қайта фойдаланиш учун муҳимдир.

Ернинг мелиоратив ҳолати, коллектор-дренаж сувлари сифатини баҳолаш учун тупроқ намлиги, шўрланганлик даражаси, ер ости сувларининг динамикаси, гидрогеологик кўрсаткичлар (тупроқнинг фильтрация коэффициенти), коллектор-дренаж сувлари таркибидаги кимёвий моддалар (тузлар, минерал, органик моддалар)

ҳамда уларнинг биологик кўрсаткичлари текширилади. Бу кўрсаткичлар умумий қишлоқ хўжалиги экинларининг ҳосилдорлиги ва атроф-муҳитнинг соғломлигига бевосита таъсир кўрсатади.

а) Сувнинг сифати ва миқдорини аниқлаш. *Сув таҳлили:* коллектор-дренаж сувининг сифатини аниқлаш учун унинг таркибидаги кимёвий ва биологик моддаларни текшириш керак. Бу сувнинг ичимлик суви сифатида ишлатилиши мумкин эмаслигини аниқлаш учун зарур. *Сув миқдори:* сувнинг йиллик ва мавсумий миқдорини аниқлаш керак. Бу сувдан қанчалик миқдорда фойдаланиш мумкинлигини белгилайди.

б) Фойдаланиш мақсадларини аниқлаш. *Аҳоли эҳтиёжлари:* Сувдан суғориш, саноат эҳтиёжлари ва бошқа мақсадларда фойдаланиш режалаштирилиши мумкин. *Қайта ишлаш:* коллектор-дренаж суви ишлаб чиқариш жараёнларида, айниқса, унга кимёвий ишлов берилгандан сўнг, фойдали бўлиши мумкин.

в) Тегишли ҳужжатларни расмийлаштириш. *Рўйхатга олиш:* коллектор-дренаж тармоғидан сув олиш учун маҳаллий сув хўжалиги органларидан рухсатнома олиш керак. *Кўрсаткичларни аниқлаш:* сувдан фойдаланиш чегаралари ва талабларини аниқлаштириш учун сув хўжалиги органлари билан биргаликда иш олиб борилади.

г) Сувни етказиб бериш тизимини лойиҳалаш. *Техник шароитлар:* сувни фойдаланувчига етказиб бериш учун насослар, қувурлар ва бошқа техникавий ускуналарни танлаш керак. *Сув сарфини ҳисоблаш:* сувни ҳар бир фойдаланувчига етказиб бериш учун сув сарфини ҳисоблаш зарур. *Сув тармоғини лойиҳалаш:* сув тармоғини лойиҳалаштиришда хавфсизликни таъминлаш ва аҳоли эҳтиёжларини қондириш кўзда тутилади.

Сувдан фойдаланувчи ўзига ажратилган сув олиш лимити доирасида сувдан фойдаланиш жадвалини ишлаб чиқади ва уни тегишли сув етказиб берувчи ташкилот билан келишади. Бу жараённинг мақсади сувдан самарали ва мақсадли фойдаланишни таъминлашдир.

Бунда сувдан фойдаланувчи (масалан, қишлоқ хўжалиги корхонаси, шаҳар коммунал хизмати) ўз эҳтиёжларини ҳисоблаб чиқади ва ўзи учун ажратилган сув лимитини тасдиқлайди. Сувдан

фойдаланиш жадвали — сувдан қачон ва қанча миқдорда фойдаланилишини белгилаб берувчи ҳужжат. Ушбу жадвални сувдан фойдаланувчи ўзига ажратилган лимит доирасида ишлаб чиқади.

Жадвални тегишли сув етказиб берувчи ташкилот (масалан, «Ўзсувтаъминот» компанияси) билан келишади. Сув етказиб берувчи ташкилот уни тасдиқлаганидан сўнг фойдаланувчи ушбу жадвалга мувофиқ сувдан фойдаланади.

Мазкур жадвал сув ресурсларининг тўғри тақсимланишини таъминлаш, ҳар бир истеъмолчининг сувдан самарали фойдаланишини назорат қилиш, сув тақсимоотида тушунмовчиликларнинг олдини олиш, сув таъминотини режалаштиришда амалий аҳамиятга эга.

СУВ ОБЪЕКТЛАРИДАН СУВ ОЛИШ

Сув объекти — сувлар доимий равишда ёки вақтинча тўпланадиган ва сув режимининг ўзига хос шакллари ва белгилари бўлган табиий (жилғалар, сойлар, дарёлар ва бошқалар) ҳамда сунъий (очиқ ва ёпиқ каналлар, шунингдек коллектор-дренаж тармоқлари) сув оқимлари, табиий (кўллар, денгизлар, ер ости сувли қатламлари) ва сунъий (сув омборлари, сел сувлари тўпланадиган жойлар, ҳовузлар ва бошқалар) сув ҳавзалари, шунингдек булоқлар ва бошқа объектлар киради.

Сўнгги йилларда ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш, сув ресурсларини бошқариш тизимини такомиллаштириш, сув хўжалиги объектларини модернизация қилиш ва ривожлантириш бўйича изчил ислохотлар амалга оширилмоқда. Шу билан бирга, глобал иқлим ўзгариши, аҳоли сонининг ва иқтисодиёт тармоқларининг ўсиши, уларнинг сувга бўлган талаби йил сайин ошиб бориши туфайли сув ресурсларининг тақчиллиги йилдан-йилга кучайиб бормоқда.

Республикада 2020 — 2030 йилларда аҳолини ва иқтисодиётнинг барча тармоқларини сув билан барқарор таъминлаш, суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сув хўжалигига бозор тамойиллари ва механизмларини ҳамда рақамли технологияларни кенг жорий этиш, сув хўжалиги объектларининг ишончли ишлашини таъминлаш ҳамда ер ва сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш ўта долзарб масаладир.

Ҳозирги шароитда сувни тежайдиган технологияларни жорий этиш тизимини такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2026 йил 5 февралдаги «Сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ–47-сон қарори⁴ билан сувни тежайдиган технологияларни жорий этишни рағбатлантириш бўйича янги тартиблар жорий этилмоқда.

Қарорда 2026 – 2028 йилларда сув тежовчи технологиялар жорий қилинган майдонлар ҳажмини 3,5 миллион гектарга етказиш асосий мақсадли кўрсаткич сифатида белгиланган. Жумладан, 220 минг гектар майдонда томчилатиб суғориш орқали сувни тўғридан-тўғри ўсимлик илдизига етказиш, буғланишга ва ер усти оқимида йўл қўйиладиган исрофгарчиликни камайтириш; 110 минг гектар майдонда ёмғирлатиб суғориш ва 600 минг гектар майдонни лазерли текислаш орқали суғоришда сувни самарали ва бир текис тақсимлаш имконияти яратилади. Ушбу чора-тадбирлар йилига 5 миллиард куб метр сув ресурсларини тежашни таъминлайди. Бу бошқа эҳтиёжларга йўналтирилиши, сув таъминоти манбаларига юкламани камайтириши ва қишлоқ хўжалигининг қурғоқчиликка чидамлилигини ошириши мумкин бўлган улкан ҳажмдир.

Сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, сувни тежаб ишлатиш энг муҳим ва долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Сув объектидан сув олиш усулига, сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этишига қараб сувдан фойдаланиш сувдан **умумий** ва **махсус** фойдаланишга бўлинади.

Жисмоний шахслар томонидан сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этувчи махсус иншоотлар ва қурилмаларни қўлламаган ҳолда ўз эҳтиёжларини ҳамда бошқа эҳтиёжларни қондириш мақсадида сувдан фойдаланиш сувдан умумий фойдаланиш ҳисобланади.

Юридик ва жисмоний шахслар томонидан сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этувчи махсус иншоотлар ва қурилмаларни қўллаган ҳолда амалга ошириладиган сувдан фойдаланиш сувдан махсус фойдаланиш ҳисобланади. Сувдан махсус

⁴ «Сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида». Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2026 йил 5 февралдаги ПҚ–47-сон қарори. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/8036872>

фойдаланишга, айрим ҳолларда, махсус иншоотлар ва қурилмаларни қўлламаган ҳолда, аммо сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этадиган сувдан фойдаланиш ҳам киритилиши мумкин.

Сувдан умумий ва махсус фойдаланиш турлари рўйхати Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Экология ва иқлим ўзгариши миллий қўмитаси, Ўзбекистон Республикаси Тоғ-кон саноати ва геология вазирлиги томонидан ўз ваколатлари доирасида, қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланади.

Мақсадли фойдаланилишига кўра сув истеъмоли ичимлик, коммунал-маиший, даволаш, курорт, рекреация, балиқчилик хўжалиги, саноат, энергетика, қишлоқ хўжалиги сув истеъмолига ва бошқа турларга бўлинади. Сув объектидан олинadиган сувнинг миқдорига қараб сув истеъмоли умумий ва махсус сув истеъмолига бўлинади. Жисмоний шахслар томонидан сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этувчи махсус иншоотлар ва қурилмаларни қўлламаган ҳолда ўз шахсий ичимлик, маиший, рекреация, даволаш эҳтиёжлари, ҳайвонларни суғориш ва бошқа эҳтиёжларни қондириш мақсадидаги сув истеъмоли умумий сув истеъмолидир. Юридик ва жисмоний шахслар томонидан бир суткада 5 куб метргча ҳажмда ер ости сувларини якка тартибда олиш умумий сув истеъмолига киради.

Сув объектлари доимий ёки вақтинча фойдаланиш учун берилади. Муддати аввалдан белгиланмаган ҳолда фойдаланиш – доимий фойдаланиш деб эътироф этилади. Сувдан вақтинча фойдаланиш муддати: қисқа – уч йилгача ва узоқ – йигирма йилгача бўлиши мумкин.

Сув объектларидан вақтинча фойдаланиш муддатлари сувдан фойдаланувчи манфаатдор томонлар илтимосига биноан, шу сув объектини танҳо фойдаланиш учун бериш тўғрисида қарор чиқарган ёки сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома берган давлат органлари томонидан узайтирилиши мумкин.

Сув объектлари сувдан фойдаланувчиларга сув истеъмолчиларининг қишлоқ хўжалиги, ичимлик, даволаш ва маиший эҳтиёжларини, аҳолининг курорт, рекреация ва ўзга эҳтиёжларини, саноат, энергетика, транспорт, балиқчилик хўжалиги

хамда бошқа давлат ёки жамоат эҳтиёжларини қондириш учун қонун ҳужжатларида назарда тутилган талаблар ва шартларга риоя қилинган ҳолда фойдаланишга берилади.

Танҳо фойдаланиш учун берилган сув объектларида сувдан умумий фойдаланишга ва умумий сув истеъмолига шу сув объектларидан фойдаланувчи ташкилотлар томонидан сув хўжалиги, экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш давлат органлари билан келишилган ҳолда белгиланган шартларга кўра йўл қўйилади, зарур ҳолларда эса, бундай сувдан фойдаланиш ва сувни истеъмол қилиш қонун ҳужжатларига мувофиқ тақиқлаб қўйилиши мумкин. Танҳо фойдаланиш учун берилган сув объектлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қайтариб олинади.

Биргаликда фойдаланиладиган сув объектларида сувдан умумий фойдаланишга ва сув истеъмол қилишга «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари томонидан белгиланган шартларда, экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш давлат органлари билан келишув бўйича рухсат этилади, зарурат бўлганда эса қонун ҳужжатларига мувофиқ тақиқлаб қўйилиши мумкин.

Сув олиш лимитлари барча сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчиларига нисбатан белгиланади. Сув олиш лимитлари қуйидаги тартибдаги устуворлиги билан белгиланади: ичимлик, даволаниш ва коммунал-маиший хўжалик учун; саноат учун; қишлоқ хўжалиги учун; санитария ва табиат муҳофазаси мақсадларида сув чиқариш учун.

Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли учун сув ресурсларини олиш фақат хизмат кўрсатувчи фойдаланиш ташкилотлари билан келишган ҳолда, белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тўғрисидаги шартнома мавжуд бўлган тақдирдагина амалга оширилади. Сув объектларидан сув олиш фақат сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчиларининг ёзма буюртманомалари бўйича (коммунал сув таъминоти тизимидаги, шунингдек ер ости сув ҳавзаларидан сув олиш ҳолатларидан ташқари), уларнинг сувдан фойдаланиш ва сув истеъмолига тайёрлигига кўра, сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли режаси асосида, белгиланган сув олиш лимити доирасида амалга оширилади. Сув ресурсларини олиш юзасидан буюртманомалар сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари томонидан хизмат

кўрсатадиган фойдаланиш ташкилотига ёки унинг ваколатли шахсига сув олиш бошланишидан ўн кун олдин белгиланган шаклда, сув олишнинг аниқ жойлари ва муддатлари (сув олишнинг бошланиши ва тугаши), шунингдек олинадиган сув миқдори, ундан фойдаланиш ёки уни истеъмол қилишнинг мақсади кўрсатилган ҳолда берилади. Сув манбаидан сув олиш учун буюртманомада кўрсатилган сув ресурслари миқдори тасдиқланган сув олиш лимитидан ортиқ бўлмаслиги керак.

2. Сув ресурсларини олиш ҳажмини камайтириш ёки тўхтатиш зарур бўлган тақдирда, сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари бу тўғрида тегишли хизмат кўрсатувчи фойдаланиш ташкилотига ёки унинг ваколатли шахсига ёзма равишда (авария ҳолатларида – телефон орқали) хабар қилиши керак. Сув ресурсларини олиш жойлари уларни бошқариш ва ҳисобга олишнинг тегишли воситалари билан жиҳозланган бўлиши керак. Сув ресурсларини бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари доимо созиш ҳолатида бўлиши зарур. Сув олиш жойларини сув ресурсларини бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари билан жиҳозлаш мансублигига кўра сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари томонидан амалга оширилади.

Сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчилари ажратилган сув ресурсларидан тежамли ва оқилона фойдаланишга, шунингдек сувни муҳофаза қилишга йўналтирилган комплекс чора-тадбирлар кўришга мажбур. Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмолида сув ресурсларининг ҳисоби ва ҳисоботини ҳамда мониторингини юритиш Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади. Коммунал сув таъминоти тизимидаги сувдан фойдаланиш ва сув истеъмолида сув ресурсларини олиш, ҳисобини ва ҳисоботини юритиш тартиби Қурилиш ва уй-жой коммунал хўжалиги вазирлиги томонидан белгиланади.

Сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тартиби бузилган тақдирда, хизмат кўрсатувчи фойдаланиш ташкилотлари томонидан сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчиларига нисбатан шартномада назарда тутилган чоралар қўлланиши мумкин.

Шунингдек, сув олиш ҳажми камайтирилган ёки тўхтатилган тақдирда сувдан фойдаланувчилар бу ҳақда тегишли сув етказиб берувчи ташкилотга ёки унинг ваколатли шахсига ёзма равишда

(авария ҳолатларида-телефон ёки бошқа алоқа воситалари орқали) хабар қилиши шарт.

Табиий сув объектлари сувидан фойдаланиш ва истеъмол қилиш тартибига риоя этилиши юзасидан назорат Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги ҳамда Сув хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Сув хўжалиги объектлари хавфсизлигини ва сувдан фойдаланишни назорат қилиш инспекцияси органлари томонидан амалга оширилади.

Сунъий сув объектлари сувидан фойдаланиш ва сувини истеъмол қилиш тартибига риоя этилиши юзасидан назорат Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Сув хўжалиги объектлари хавфсизлигини ва сувдан фойдаланишни назорат қилиш инспекцияси томонидан амалга оширилади⁵.

СУВ ОБЪЕКТЛАРИДАН СУВ ОЛИШ УЧУН БУЮРТМАНОМА БЕРИШ

Сув объектларидан сув олиш фақат сувдан фойдаланувчиларнинг ёзма ёки электрон буюртманомалари бўйича (бундан ичимлик ва хўжалик-маиший сув таъминоти тизимидан, шунингдек ер ости сув ҳавзаларидан ўз хисобидан суғориш қудуқлари орқали сув олиш ҳоллари мустасно), уларнинг сувдан фойдаланишга тайёрлигига кўра, белгиланган мавсумий сув олиш квотаси ва сув олиш лимити доирасида амалга оширилади.

Сув кодексининг 8-моддасида сув объекларининг тоифалари санаб келтирилади. 32-модда шарҳида таъкидланганидек, сув объектларидан сув олиш фақат сув етказиб берувчи ташкилотлар билан келишилган, белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган сув олиш жойидан сувдан фойдаланиш тўғрисидаги шартнома мавжуд бўлган тақдирда амалга оширилади. Сув олиш ҳажми камайтирилган ёки тўхтатилган тақдирда сувдан фойдаланувчилар бу ҳақда тегишли сув етказиб берувчи ташкилотга ёки унинг ваколатли шахсига ёзма равишда (авария ҳолатларида-телефон ёки бошқа алоқа воситалари орқали) хабар қилиши шарт.

⁵ “Ўзбекистон Республикасида сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли тартиби тўғрисида”ги низом. Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 19 мартдаги 82-сон қарори билан тасдиқланган. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/ru/docs/2145601>

Сув объектларидан сув олиш белгиланган мавсумий сув олиш квотаси ва сув олиш лимити доирасида амалга оширилади.

Сув олиш лимити — манбанинг ҳажмини ҳисобга олган ҳолда квота доирасида сувнинг мавсумий тақсимланишидир. **Масалан**, рухсатда йилига 1000 м³ олиш квотаси белгиланган, лекин вегетация мавсумига 600 м³ лимити кўрсатилган, демак, вегетация мавсумида 600 м³ дан кўп сув олиш мумкин эмас. Сув объектларидан вақтинча фойдаланиш муддатлари сувдан фойдаланувчи манфаатдор томонлар илтимосига биноан, шу сув объектини танҳо фойдаланиш учун бериш тўғрисида қарор чиқарган ёки сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома берган давлат органлари томонидан узайтирилиши мумкин.

Қишлоқ хўжалиги мақсадлари учун сув олиш лимитлари: Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги томонидан — ҳар йили 15 сентябргача бўлган муддатда — куз-қиш даври учун (1 октябрдан 31 мартгача) ҳамда 15 мартгача — вегетация даври учун (1 апрелдан 30 сентябргача); Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари томонидан — ҳар йили 20 сентябргача бўлган муддатда — куз-қиш даври учун ҳамда 20 мартгача — вегетация даври учун.

Яна шуни қайд этиш лозимки, сувдан фойдаланувчилар ва сув истеъмолчиларига нисбатан улар томонидан сув олиш тартиби бузилган тақдирда, сув олиш жойларини сувни бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари билан жиҳозламасдан сув олиш сув олишга рухсат этилмаган жойлардан, шунингдек, шартнома тузмасдан сув олганлик, сувдан махсус фойдаланиш рухсатномасисиз сув олганлик ёки сувдан фойдаланганлик, сувни ўзбошимчалик билан эгаллаб олганлик учун тегишли тартибда жарималар қўлланилади.

Чунки сув олиш лимити — бу сувдан фойдаланувчига шартнома асосида ажратилган сув миқдори, бу лимит сув етказиб берувчи ташкилот томонидан аниқланади. Сув олиш лимитидан ташқари сув ишлатиш мумкин эмас ва лимит сув манбаининг ҳажмига қараб ўзгариши мумкин. Сув олиш фақат шартномага асосан ва рўйхатга олинган жойдан амалга оширилади. Сув етказиб берувчи ташкилотлар сувдан фойдаланувчиларга ажратилган лимитлар ва сув манбаининг ҳолатидан келиб чиққан ҳолда сув олишга рухсат беради

ёки рад этади. Сув олиш лимити сувдан самарали фойдаланиш, сув ресурсларини муҳофаза қилишга ёрдам беради. Аҳоли ва саноат эҳтиёжларини аниқ бир меъёрга қондириш имкониятини яратади. Агар сув етказиб бериш ташкилоти сув олиш ҳажмини камайтирса ёки тўхтатса, сувдан фойдаланувчи бу ҳақда ташкилотга ёзма ёки бошқа алоқа воситалари орқали хабар бериши керак.

Сувдан фойдаланиш шартномаси. Мазкур шартномада сув олиш квоталари, йиллик ёки мавсумий сув олиш лимитларига қараб етказиб берилган сув ҳажмларини тузатиш механизмлари, сув етказиб бериш учун тўловлар миқдори ва механизмлари, сув етказиб беришнинг бошқа шартлари, шунингдек томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари кўрсатилади. Сув етказиб бериш ташкилоти сувдан фойдаланувчи унинг хизмат кўрсатиш зонасида жойлашган ва сув олиш квотасига эга бўлса, сувдан фойдаланиш шартномаси тузишга мажбур. Шартномалар электрон тизимдарўйхатга олинади.

Сув олиш ариза ва шартнома бўйича амалга оширилади. Сув олиш шартнома мавжуд бўлганда ва фақат рўйхатга олинган жойдан амалга оширилади. Бунга доир ариза сув олишни бошлашдан 10 кун олдин топширилади. Сув етказиб берувчи ташкилотлар сувдан фойдаланувчиларга ажратилган сув олиш лимитларидан, шунингдек сув манбаининг ҳажми даражасидан келиб чиққан ҳолда хабардор қилиш йўли билан сув олишга рухсат беради ёхуд рад этади. Сув олиш ҳажмини камайтириш ёки тўхтатиш ҳолатида сувдан фойдаланувчилар бу ҳақда сув етказиб бериш ташкилотига ёзма равишда хабар бериши, авария вазиятларида эса телефон ёки бошқа алоқа воситалари орқали хабар қилиши шарт.

Белгиланганидек, сув етказиб берувчи ташкилотлар икки кунлик муддатда хизмат кўрсатилаётган ҳудуддаги барча сувдан фойдаланувчиларнинг ёзма буюртманомаларини умумлаштириб ва таҳлил қилиб, кейинчалик ёзма буюртманомаларни туманлараро аҳамиятга молик сув хўжалиги объектларидан сув олиш учун тегишлилиги бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлигига ҳамда ирригация тизимлари ҳавза бошқармаларига ўрнатилган тартибда юборадилар.

«Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари томонидан сув истеъмолчиларига белгиланган лимитлар асосида сув етказиб берилади. Қайд этиш лозимки, «Сув етказиб бериш хизмати» давлат

муассасалари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 5 январдаги ПҚ–5-сонли қарорига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлигининг туман (Қувасой шаҳар) ирригация бўлимлари ҳамда махсус хизматлари негизида ташкил этилган. Мазкур муассасалар, жумладан, сув ресурсларидан самарали фойдаланишни таъминлайди, сув тақсимоти ва ҳисоб-китобини юритади, суғориш ишларини ташкил қилади, белгиланган лимитлар асосида сув истеъмолчиларига сув етказиб бериш бўйича шартномалар тузади ва етказиб берилган сувнинг ҳажми кўрсатилган далолатномаларни расмийлаштиради, «Сув ҳисоби» ахборот тизими орқали сув етказиб берувчи ташкилотлар ва сув истеъмолчилари ўртасида расмийлаштирилган далолатномаларни ҳар ой якуни билан электрон шаклда тўлдириш ҳамда электрон рақамли имзо орқали тасдиқлаб борилишини таъминлайди. Шунингдек, якуний истеъмолчилар кесимида экинларни суғориш учун сув олиш лимитларини ҳудудлар бўйича тасдиқланган лимит доирасида ишлаб чиқишда Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва ирригация тизимлари ҳавза бошқармаларига кўмаклашади. «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 9 февралдаги 79-сон қарори билан тасдиқланган «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари тўғрисида Низом асосида фаолият олиб боради⁶.

Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 16 февралдаги 93-сон қарори билан марказлашган ичимлик сув таъминоти етиб бормаган қишлоқ аҳоли пунктларини ичимлик сув билан таъминлаш ва оқова сувларни чиқариб юбориш хизматларини кўрсатиш бўйича давлат ижтимоий буюртмаларини бериш тартиби тасдиқланди. Унга асосан, қуйидагилар сув етказиб бериш хизматларининг асосий вазифалари ҳисобланади: белгиланган лимитлар асосида сув истеъмолчиларига сув етказиб бериш; ўзига бириктирилган ҳудудда сувнинг ҳисоби ва ҳисоботини юритиш; суғориш тармоқлари ва улардаги гидротехник иншоотларни ҳимоя зоналари билан биргаликда соз ҳолатда сақлаш, таъмирлаш-тиклаш ишларини амалга ошириш; ўз ҳисобидаги сув

⁶ «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари тўғрисида низом. Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 9 февралдаги 79-сон қарори билан тасдиқланган. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/6804978>

олиш жойларини сувни бошқариш ва ҳисобга олиш воситалари билан жиҳозлаш, сув мониторинги, ҳисоби ва ҳисоботини юритишни рақамлаштириш; истеъмолчилар кесимида истеъмол қилинган сув ҳажми тўғрисидаги маълумотларни солиқ органларига тақдим этиб бориш; сув истеъмолчиларининг буюртманомаси асосида бошқа сув хўжалиги хизматларини кўрсатиш. Сув етказиб бериш хизматлари қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ бошқа вазифаларни ҳам амалга ошириши мумкин.

Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари сув етказиб берувчи ташкилотларга сув олишни рухсат этиш ёки рад этиш тўғрисидаги қарорни бир кун ичида хабарнома шаклида чиқаради. Бу қарор, сув етказиб берувчи ташкилотларнинг ажратилган сув олиш лимитлари ва сув манбасининг сувлилик даражасини ҳисобга олган ҳолда қабул қилинади. Бу жараён қандай амалга оширилади:

Сув етказиб бериш хизмати фаолияти: «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари сув ресурсларини бошқариш ва улардан фойдаланишга масъулдир ва уларнинг фаолияти низом асосида ташкил этилади.

Юқорида қайд этилганидек, Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 9 февралдаги 79-сон қарорига⁷ асосан «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари тўғрисида низом қабул қилинган. Ушбу Низом «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасаларининг фаолиятини ташкил этиш тартиби, вазифалари, функциялари, ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлигини белгилайди.

Сув етказиб бериш хизматлари маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларидан мустақилдир ва Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги тузилмасидаги таркибий бўлинма сифатида фаолият юритади ҳамда унга ҳисобдор бўлади.

Республикада сув истеъмолининг кундалик ҳисоби туман ирригация бўлимлари, ҳавза бошқармалари ҳамда махсус «Сув етказиб бериш хизматлари» давлат муассасалари томонидан юритилади. Бу ваколатли ташкилотлар сувнинг кундалик ҳисобини олиб боришга ва тасдиқланган тартибда рўйхатга олишга масъулдир.

⁷ «Сув етказиб бериш хизмати» давлат муассасалари тўғрисида низом. Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 9 февралдаги 79-сон қарори билан тасдиқланган. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. <https://lex.uz/docs/6804978>

Жумладан:

Туман ирригация бўлимлари (Т(ҚШ)ИБ): Сувдан фойдаланувчилар кесимида кундалик ҳисобни юритади ва маълумотларни умумлаштиради. Сув етказиб бериш хизматлари (давлат муассасалари): ирригация бўлимлари негизида ташкил этилиб, сувни бевосита фойдаланувчиларга етказиш ва ҳисобини олиш билан шуғулланади. Ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари (ИТХБ): туман бўлимлари фаолиятини мувофиқлаштиради, сув тақсимоти ва ҳисоботининг тўғрилигини назорат қилади. Шу тариқа, Қорақалпоғистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги ва ирригация тизимлари ҳавза бошқармалари сув ресурсларидан самарали фойдаланишни таъминлайди.

Сув етказиб берувчи ташкилотлар сув олиш лимитлари ва сув манбасининг сувлилик даражасидан келиб чиққан ҳолда, бир кунлик муддатда сувдан фойдаланувчига хабарнома орқали сув олишга рухсат бериши ёки уни рад этиши керак. Бу жараён сувдан фойдаланишнинг тартибини ва барқарорлигини таъминлашга қаратилган.

Яъни сув етказиб берувчи ташкилотлар сувдан фойдаланувчиларга сув етказиб бериш ёки рад этиш бўйича қарорни бир кунлик муддатда қабул қилади. Бунда икки асосий мезон ҳисобга олинади: сувдан фойдаланувчига ажратилган сув олиш лимитлари. Сув манбаининг сувлилик даражаси (яъни манбада мавжуд бўлган сув миқдори).

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 24 октябрдаги «Ичимлик сув таъминоти ва оқова сув тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чоратadbирлар тўғрисида»ги ПҚ–343-сон қарорида ичимлик суви таъминоти ва оқова сувлар тизимини такомиллаштиришнинг 2024 – 2026 йилларга мўлжалланган дастурлари белгиланган. Ушбу дастурларга мувофиқ мамлакатимизда ичимлик сув таъминоти ва оқова сувларни чиқариб юбориш соҳасини босқичма-босқич ислоҳ қилишнинг устувор вазифалари амалга ошириб келинмоқда.